

IZRAELITA

TANÜGYI ÉRTESÍTŐ.

Felelős szerkesztő SZANTÓ ELEAZÁR.

Megjelen havonként egyszer. — Kiadja az „Orsz. magy. izr. tanító-egyesület”. — Előfizetési ár: Nem tagok számára egész évre 2 frt. — Az egyesület tagjainak díjmentesen jár. — Az előfizetési pénzek és tagsági díjak Ózer Zsigmond egyleti pénztárnokhoz Klauzál-utca 4. szám küldendők. — Szerkesztői iroda: Sip-utca 12. sz.

A zsidó népiskola fejlődése történetéhez Magyarországon.

Irta: Schön Bernát (Bevezetés.)

E czim alatt találunk a „Magy. zsidó szemle” 7. számában finom észlelő teheriségről tanuskodó cikksorozatot, mely azonban a fölötte érdekes tárgyat ki nem meritvén, tág tért enged a hozzászóláshoz. Szerkesztő ur talán szívesen veszi, ha a dologra vonatkozó tanulmányainkat leírjuk. Hiszen, ami a nap jótékony melege a növény életében, az a népiskola a népek, nemzetek és felekezetek fejlődésében. A nap áldásos hatása nélkül elsatnyul a növény, — népiskola nélkül tespedésnek indul az egész emberi társadalom. Népiskola az emberiség kulturai fejlődésének emeltyüje, a népek, nemzetek és felekezetek társadalmi, politikai, anyagi és erkölcsi állásának fokmérője.

Az emberiség fejlődési történetében valóságos világtörvénynyé vált, hogy a népiskolák ott gyarapodtak és virágoztak leginkább, hol belviszály a polgáriasodást nem gátolta és a közszabadság riadó szózáttal hevitett tette egyesekeket, mint egész népeket vagy akár felekezeteket is. A zsidóság a népek milliói sorába szórva, évszázadokon keresztül csak osztott erővel felelhetett meg a kulturai fejlődése alapfeltételeinek. Békákba verve, máról holnapra vergődve, nem ismert, nem ismerhetett más célt, mint viselni a terhes igát, a jobbágyság kínos jármát, egyrészt nyomorogva tünni s türvé nyomorogni, — másrészt pedig szétforgácsolt erővel lobogtatni a szellemi mivelődés fáklyáját, melynek szétterjedő fénye bevilágítja magasztos rendeltetése ösvényét.

Jól mondja Döllinger az 1881. július hó 20-án a bajor akadémiában tartott fényes beszédében:

„Kinosabb lét, mint egy zsidó élete volt hajdankorban, alig képzelhető. Minden nap várhatta, hogy kirabolják, vagyonát elkobozzák, börtönbe vetik vagy számüzik. Ugy tűnik, mintha az európai nemzetek versenyre keltek volna a tekintetben, hogy a zsidót, az emberi társadalom eme Jóbját, ki tudja nagyobb felebaráti szeretettel hóhér kézre juttatni. Szellemét még sem voltak képesek előlni, de még csak eltörpíteni sem!”

A magyar zsidóság az általános gyász korszakában kissé boldogabb volt ugyan; de azért mégis elmondhatta a költővel:

„Nekem e földön teherből, bánatból“

„Rész jutott elég,“

„Avval felérő boldogságot“

„Hiába is reménylenék.“

Társadalmi, politikai, anyagi és erkölcsi állása ingatag, a szellem szabad röpte gyakran végképen lenyügözve volt. Félreismerés, előítélet,

fonák és kajánság uralta sokszor a helyzetet, melynek hatása még napjainkban is beárnyékolja a felvilágosodás jelen korszakát. A néha-néha beállott kedvezőbb idő futó pillanatának gyors hatása alatt majd felemelkedve, — a hirtelen változás rohama által majd ismét lesújtva, hiányzott az erkölcsi erő és bátorság, a szilárd akarat és elszántság egymásra való hatása, mely egyedül képes szétzuzni a rabigát és csörrenve lehullatni a gonoszság kovácsolta békókat. Viszás társadalmi viszonyok terhe alatt görnyedező maroknyi nép, gyakran önérzetétől is megfosztva, ritkán képes uralkodó zúr-zavarból kibontakozva nagyot és dicsőt alkotni, — társadalmi megrázkodtatások pedig szerencsésebb nép szellem világában is csak hanyatlást és visszaesést szoktak szülni.

Szomorú idők, gyászos emlékezetű napok vannak a magyar zsidóság életének történetében feljegyezve. Nem szeretjük ezeket festeni; mindamelllett jelen borus napokról is meg kell emlékeznünk. Hiszen hol van a jobbérzésű ember, ki a magas délszak idején feledhetné a derengő reggelt, vagy az alkonyt, mely sűrű homályával a felhasadó hajnal pirját sejteti? A zsidóiskola fejlődési története Magyarországon, három korszakra oszlik:

- a) a kizárolagos zsidóiskolák, —
- b) a német zsidóiskolák, —
- c) a magyar zsidóiskolák korszakára.

I.

Kizárolagos zsidóiskolák.

A kereszténység terjedésének első idejében a zsidóknak nem voltak népiskoláik¹⁾ A szülők példájából merítették a gyermekek vallásos hitüket, erkölcsi életszabályaikat és nemzeti öntudatukat. Olvasni és olykor írni a gyermekek atyjuktól tanultak meg; ez vezette be őket a gyakorlati életpályába is. Emellett az akkor élt zsidóság keményen tanulmányozta a Talmudot, mely a csakhamar keletkezett zsidóiskolák szülőanya lett. Mert hiszen az a sokat gáncsolt Talmud iskolákra vonatkozólag a következőleg tanítja: „Jeruzsalem pusztulásnak indult; mert az ifuság nevelése elhanyagoltatott.“²⁾ „Város, melyben iskola nem létezik, a megsemmisülés örvényébe süllyed.“ „Templomot is szabad iskolává átalakítani; de viszont nem.“³⁾

Amely nép kebelét ily üdvös tanok szelleme járja át, az ismeri élete fenntartásának igényeit. A magyar nemzet nem is gátolta jelen tanok megtestesítését. A zsidóság a tanszabadság áldását élvezte Magyarországon minden időben. E szép jog élvezetére nem is mutatta magát méltatlannak soha. Mert, ha II. Endre idejében, tehát 1205—1235 körül a zsidók képesek voltak adó-, vám-, sóhivatalokban és pénzverdékben előkelő állásokat betölteni, ugy csupán e tényből is szükségképen következtethető, miszerint az akkor élt zsidóság a szellemi művelődés szép fokán állott és hogy iskoláik nem voltak utolsók az országban. Hogy iskoláik különben voltak, az napnál fényesebben kiderül abból a törvényből, melyet később IV Béla hozott és amely törvény szóról szóra ezeket mondja:

„Aki a zsidók iskoláit, zsinagógáit háborgatja, másfél girát köteles fizetni azok birájának.“⁴⁾ Csakhogy, ahányat a kerék fel, ugyanannyit fordul lefelé is. Ugy az Árpád,- mint a vegyes házból származott egyes királyok uralkodása alatt oly idők is jártak, melyek korántsem voltak alkalmasak kulturált fejleszteni és terjeszteni, még kevésbé iskolák

¹⁾ Dr. Kiss Áron „A nevelés és oktatás története.“

²⁾ Sabbath 119. b

³⁾ Talmud B. B. 21. I. D. 245.

⁴⁾ Horváth Mihály, Magyarország története 1. k. 437—39.

alapítása iránt érdekeltséget kelteni. Az ingerlékeny természetű Robert Károly, az elfogult ítéletű Nagy-Lajos meganyi istenostorai voltak a zsidóságnak. Utóbbi például meghagyá a zsidóknak, hogy vagy keresztényekké lesznek, - vagy kitakarodnak az országból. A hitben erős zsidók Lengyelországba menekültek és Magyarországon csak igen kevés maradt. Községek csak Nagy-Szombaton, Pozsonyban, E-ztergomban, Székesfehérvárott, Tatán és Kis-Mártonban voltak. „De, ahol a zsidók többségben voltak s nagyobb számmal együtt éltek, ott a tudomány minden terén élénk tevékenységet fejtettek ki s iskolákat tartottak fenn.“⁵⁾

Ámde, valahányszor a zsidóság a haladás szekérének legalább saráglyaiba kapaszkodott, mindanyiszor, vagy a tengely törött szét, - vagy kérben maradt a saráglya és a kocsis tova robogott. Az ingatag jellemű Zsigmond, a fiatal László király, kinek lelkületére nagy befolyást gyakorolt a zsidógyűlölő hittérítő Capistrán János, V. László, kinek egész élete merő harcz maradt: valóságos istenostorai voltak a zsidóknak. Hanem megváltoztak a viszonyok Mátyás király alatt. Dicső korszak állott be. A zsidók csakhamar felismerték a halhatatlan király fényes tulajdonait és a szeretet és ragaszkodás legszentebb érzelmei csatolta őket a trónhoz.⁶⁾ Mátyás a tehetséges egyéniségeket felhasználta ismét lettek zsidóhivatalnokok és noha ez idő szerint 20.000 aranyból álló türelmi adót fizettek évenként, legalább nyugodt életet éltek. De „meghalt Mátyás király, oda volt az igazság.“ Ulászló lett a király.

Mig Mátyás alatt mintegy varázsütésre indult virágzásnak tudomány és művészet: addig a nagy király gyenge utóda alatt a pusztulás örvényébe süllyedt a zsidók iskolaügye. Mostoha idők járása visszaesést és nem előrehaladást szokott szülni.

A zsidók teljes lealáztatása azonban a 17. század folyamánya volt. Jelen század világtörténeti szempontból tekintve a pusztulás és elkoresodás korszakának nevezhető, — magyar történeti szempontból pedig a politikai ziláltság és egyházi fanatizmus gyászkorának bélyegezhető.

A törvény különbséget tett ember és ember között, kiváltságos helyzetbe juttatá a zsidókat, elzárta őket a külvilággal való érintkezés jótékony befolyása elől és számüzte őket az emberi társadalom köréből. De minél kinosabb volt a helyzet, minél nehezebb volt a járom, melyet a zsidók ez idő szerint viseltek, minél inkább törekedtek a népek a felvilágosodás arany sugarait zsidóutczáktól elhárítani: annál mélyebben hatolt a zsidóság a rendelkezésreállott szellembányák aknáiba, annál inkább ragaszkodott Istenéhez és hitéhez, mely magában véve is világosság.

E nagy világon zsidó számára nem lévén hely: új világot alkotott magának, szel'emvilágot, melyben vigaszt és az élet viszontagságaiért némi reményt és kárpótlást nyert. A zsidóifjak nem az élet hanem az égnek, nem a gyakorlatnak, — hanem a hitnek élt és a vallási vakbuzgóság elveiben neveltetett. Nagyban divtak a „Chéder“-ek, melyekben a sötétség minden borzalma törpíté el a zsenge ifjuság szívét — lelkét. Isteni félelem volt a tanczél, a biblia és imakönyv volt a tankönyv, a bot és pipaszár pedig az egyedül kézzelfogható taneszköz. Hanem azért a gyermekek tanultak, mert „*oktatás nélkül zsidógyermek nem nőtt fel még soha!*“

E rendszer sokáig divott, kisebb-nagyobb szerencsével mindaddig, mig II. József lépett a trónra. E humángondolkodásu emberbarát és nemesszivű fejedelem, ki a szellemi jobbágyságot nem tűrte országai népe között: új korszakot alkotott és jóakaratu intézkedéseivel tökéletes átalakulást teremtett.

⁵⁾ Lásd Szalay László „Adalékok a magyar nemzet történetéhez.“

⁶⁾ Áldor Imre „Mátyás király korszaka.“

II. Német zsidóiskolák.

József császár 1787. márczius hó 27-én 11.868. sz. a. kelt rendeletében a magyar zsidóhitközségeknek ezeket mondja:

„Legfontosabb hivatalos kötelességök leendő az iskolára és gyermeknevelésre felügyelni és mindent megtenni, mi azok kiképeztetését előmozdítja.“

A nagy fejedelem gondja mindenre kiterjedt. És miután — mint Horváth Mihály szépen mondja — tudta, hogy az ifjuság neveltetése az alap, melyre népei jólétét építheti, ezen alap megvetésére fordítá legfőbb figyelmét, ezen annál nagyobb buzgalommal munkálkodék vala, minthogy egyéb nagyszerű ujtásainak is csak a felvilágosodás terjedésének feltétele alatt építhetett gyarapodást és állandóságot; sőt, miután a jelen nemzedékben annyi megrögzött, reformját minden lépten-nyomon akadályozó vagy nehezítő előítéletekkel, érzelmekkel és szenvedélyekkel találkozék, azoknak teljes sikerültét, mint egykoron Mózes, csak az általa nevelt jövő nemzedéktől remélheté vala. Különös gonddal ápolta is evégből a népiskolákat, melyek által a nép nagy tömegére is hathatott. Amint a nagy fejedelem anyja, ki a zsidókat épen nem dédelgette a „ratió“ kiadásával megkezdett, azt ő a zsidókra is kiterjesztve, halálíglan ernyedetlen buzgalommal folytatta.

Persze lettek ellenei, lettek ellenzői reformtörekvéseinek azok sorában, kik a szellemi sötétség rabszolgaságának jármát szívesen viselték; mert a világosság fénye bántotta szemöket, lettek ellenzői a miveltség ellenei sorában és azok között, kik saját érdekeiket látták veszélyeztetve a miveltség terjedésének feltétele mellett.

Lelkiismeret elnyomásától tartott egy része a vakbuzgó tömegnek, erkölcstelenségtől féltek a papok s így rendes rendetlenségben tovább.

De miként a mozgásba jött lavina nagyobb-nagyobb alakot ölt, minél tovább mozog és iszonyu morajjal zuhan a mélységbe, magával sodorva mindent, a mi utjába esik: ugy a szellem világában is az egyszer szárnyra kelt eszmék addig törnek magoknak utat, míg ellenállhatatlan hatalommal elsöpörnek mindent, mi megtestesítésüket gátolja. Az eszmék halhatatlanok, lassan igen lassan érnek; de előbb-utóbb mégis győzelemre vergődnek és ülik diadaluk nagy napját a megrögzött szokás és megcsökönysödött előítélet romjain. Népünk idegenkedött az új aera szabta ösvénytől, nem akart, nem birt ezen haladni, mignem a nagy mozgalom, a szellemi forradalom áradatos hullámzatai oly hatalmasak lettek, hogy előlk se jobbra, se balra, se hátra kitérni nem lehetvén, csak „előre“ lehetett nyomulni. Azután ment a dolog.

Kezdetben elkeseredett harczot vívtak a modern eszmék lelkes utörői a régi jó idők embereivel; de az új kor mégis újat teremtett. Évtizedek lezajlása után mindegyre keletkeztek a korszellemnek megfelelő német zsidóiskolák és midőn ezek hivei látták, hogy a keletkezett iskolák alapja inog, királyi sanktiót kértek a nyilvános iskolák részére. Ez történt legelőször a jelen század elején; a huszas években *Pozsonyban*, az ugynevezett „Primärschule“ alapítása alkalmával; azután *Aradon*. Itt *Hirschl Mózes* nagykereskedő az iskola alapítása és szervezése körül szerzett bokros érdemei elismerése jeleül aranyéremjelet nyert, mely érdemjel számos kitünőségek jelenlétében fényes ünnepély kíséretében tüzetett az érdemes férfi mellére.⁷⁾

Hasonló okoknál fogva nagy erőfeszítésbe került a fővárosi hitközségnek is az *Utmann Gábriel* elnöksége alatt újjászervezett népiskola részére a nyilvánossági jogot és jelleget kieszközölni. Az e tárgyban

⁷⁾ Oesterreichische Kais. priv. „Wiener Zeitung“ 1838. évf. 114. szám.

beadott ügyiratok, melyek a hitközség levéltárában gondosan őriztetnek, kétségtelenné teszik, hogy a cél elérése roppant akadályokra bukkant.⁸⁾

Sokáig tartott a tusakodás. Még csak az 50-es években dőltek le az előítéletek erős falai. De ekkor is még csak 20—30 nyilvános iskola létezett.

Hogy milyenek voltak ezek az iskolák, azt tudósaink egyike így írja le⁹⁾: „A nyilvános iskolák két harmada betegeskedik és ma-holnap végenyészetnek indul. A községek elismerésre méltó erőfeszítése is hasztalan, több intézet oszlófélben van. De a fennmaradó egyharmad sincs olyaténképen szervezve, hogy a hitközségek és a szakemberek elismerését kiérdemelni képesek volnának. A szülők rossz véleményt táplálnak felőlök s inkább kényszerűség, — mint meggyőződésből küldik azokba gyermekeiket. A gyarló magánoktatás és a minden nyilvános ellenőrzést nélkülöző falusi népiskolákról nem is szólunk.“ Hochmuth ezután éles bonczkés alá véve az egész tanítási rendszert, tanítóképzést, a hitközségek zilált anyagi és szellemi viszonyait, 172 lapra terjedő munkában nagy szakavatottságról tanuskodó javaslatokkal lép fel, mely javaslatok még napjainkban is figyelmet érdemelnek.

III. Magyar zsidóiskolák.

A 60-as években új életre ébredt a nemzet. Magyar vér kezdett pezsegni a haza minden polgárának ütéréiben. Oszolni kezdenek a sűrű fellegek, melyek oly soká boriták a láthatárt: az alkotmányos élet szép csillaga újra felragyogott. A nemzet ébredése nem maradt visszahatás nélkül a zsidóságra nézve. Hiszen a magyar zsidónak nem volt, nem lehetett más óhaja, mint boldogulva látni a nemzetet, melyhez ezredéves együttlét szötte szálai fűzik, mint egybeolvadni a nemzettel, melylyel a szabadság szent harcának véres napjait átélte és az absolutismus keserű kenyerét megosztotta. A forradalom rémnapjai és a kényuralom gyászos korszaka százszorosan fűzte a nemzethez a zsidók keblét, mely amugyis a Haza felé dobogott.

A budai zsidóság már a 16-ik században két pártra szakadt: magyar és német hitközséget képezvén.¹⁰⁾

1843-ban „Magyarosító egyesület“ alakult, melynek nyíltan bevallott célja volt a hazai zsidóság között a magyar nyelvet terjeszteni. Az egyesület fennen lobogtatá a nemzeti zászlót, felolvasásokat rendezett, évkönyvet adott ki, szóval minden ízében magyar volt és férfimunkát végezett. Hogy azenban működését, melyet ez irányban kifejtett, kellő mérvben nem folytathatta, azt csak a keletkezett szerencsétlen viszonyok és a zsidók által el nem hárítható akadályok okozták. Hanem, amint engedni kezdett a fagyos idő, 1861. ápril hó 7-én „Országos izraelita magyar egyesület“ czime alatt ujjaszületett az egyesület és elődének nyomába lépett avval a különbséggel mégis, hogy most már nem a nyelv, — hanem a szellem terjesztését tűzte ki célul; amennyiben a nyelv terjesztése ez idő szerint már szükségtelenné vált. (Lásd: Izraelita magyar egyesület évkönyvének vezérszavát. Irta Mezei Mór egyesületi titkár.) Az egyesület derekasan felelt meg most is szent feladatának. Az áldásos tevékenységben tántoríthatatlan buzgalommal, párosult szeretettel és odaadással részt vettek: Rózsási József, Steinhardt Jakab, dr. Ágai Adolf, dr. Ligeti József, Löw Lipót, Bródi Zsigmond, Deutsch Henrik, Reich Ignác, dr. Zipser Mayer, Kohn Jaxó, Mezei Mór, Tenczer Pál, stb.

⁸⁾ Ben-Chananja 1864. évfolyam 9. szám.

⁹⁾ Hochmuth Abrahám: „Die jüdische Schule in Ungarn wie sie ist und wie sie sein soll.“ Miskolcz 1851.

¹⁰⁾ Szalay: „Adalékok a magyar nemzet történetéhez.“

Az egyesület nemzeti szellem terjesztése mellett melegen pártolta a tanügyet és ennek apostolait, a néptanítókat.

1862. április hó 27-én, és 28-án Budapesten a hitközség tanácskozási nagy termében országos tanító-értekezletet tartott, melyen igen szabadelvű népiskolai szabályzatot alkotott. E szabályzat főbb pontjai a következők:

1. §. Minden zsidó hitközségnek kötelessége, körében felekezeti jellegű népiskolát alapítani és fenntartani.

2. §. Minden népiskola, legalább két osztálya kell, hogy legyen; az osztályok esetleges szaporítása a községekre bízatik.

3. §. A hitközségnek szabadságában áll a tanítót vagy közvetlen meghívni, vagy pályázat útján alkalmazni, utóbbi esetben azonban a tanító személyes megjelenése kívánható.

4. §. Az alkalmazás 3 évre ideiglenesen történik, ha ezen idő alatt felmondás nem történt, akkor a tanító állomásában véglegesítettnek tekinthető.

A 18 szakaszból álló szabályzat egyéb részeiben legérdekesebb azon pont, mely a tanító és a hitközség között netalán felmerülő viszályok elintézését választott békebiróságra akarja bízni.

E szabályzat különben jótékonyan hatott különösen a tanító anyagi és erkölcsi állására. Nagyobb lendületet csak az iskolaalap adott. Dicsőn uralkodó felséges királyunk ugyanis 1850. évi szeptember hó 20-án a Heynau által a magyar zsidóságra rótt 2.300.000 frtnyi sarcot egy millióra redukálta avval a nemes elhatározással, hogy az egész összeg „iskolaalap“ czime alatt kezeltessék és évi kamatai közoktatási célokra fordítottassanak. Nagy reményeket fűzött a zsidóság jelen alaphoz; amennyiben most már módjában állt oly intézeteket alapítani, melyek részint a haza, — részint a felekezet érdekében állottak. Persze a még csak tervezett intézetek is akadtak ellenségekre, akadtak pedig azok körében, kik mint Wahrmann egy ízben oly s épen mondá — a ghetto lerombolt falait elhagyni nem kívánják; mert a szabad levegőt szívni nem akarják, kik a börtönből nem akarnak kimenni; mert szeimeik nem képesek eltűrni a világosság fényét. Orthodox testvéreink Löwi s.-a.-ujhelyi rabbi vezérlete alatt küldöttséget menesztettek ő Felsége, a király elé avval a kérelemmel, hogy a szóban álló iskolaalap jövedelme ne iskolai célokra, — hanem hadastyánok segélyezésére fordítottassék. Ő felsége röviden azt válaszolta, hogy határozatát az iskolaalap dolgában meg nem változtatja.

A visszautasító válasz nem hozta rettegésbe testvéreinket. A hatvanas években újabb küldöttség alkalmatlankodott Ő felségénél, most azon kérelemmel, hogy az iskolaalap jövedelméből felállítani szándékolt rabbi-képző intézet helye ne Budapest, — hanem Bécs legyen. Ez sem sikerült. Ő felsége azt válaszolta, hogy az iskolaalap a magyar zsidóság pénzéből gyűlvén össze és ehhez az osztrák tartományok egy fillérrel sem járulván hozzá: a létesítendő rabbi-képző intézet helye csakis Magyarország fővárosa lehet. Így is lett. Az intézet Trefort közoktatásügyi miniszter buzgó erélyes, mondhatni merész intézkedése folytán, nem Ausztriában, — hanem a magyar fővárosban megnyitott.

1851-ben bizalmi férfiak ülészttek Budapesten. E bizalmi férfiak azt javasolták, hogy a hazánkban akkor fennállott 5 tankerület mindegyikében előkészítő iskolák alapítottassanak, mely iskolákban azon ifjak, kik a rabbi-képző intézetekbe lépni óhajtanak, a felvételhez szükségképen megkivántató előismereteket elsajátíthassák. A bizalmi férfiak e javaslata nem vétetett tekintetbe és az előkészítő iskolák helyett 5 mintaiskola lett szervezve. Magyarországon a mintaiskolák fogalma idegen volt s egyik felekezet sem volt ilyenek birtokában; mert hiszen csak az Osz-

trák birodalom politikai iskola-rendszabályainak 24. §-a tesz ilyenekről említést. Az idegen iermészetű iskolák mindamellet nagyszerűen befolyással voltak iskoláink fejlődési viszonyaira; amennyiben az ezekben alkalmazott volt tanítók és a belső szervezés sok tekintetben mintául szolgálhattak, azután pedig tanirodalmunk is nyert általuk egyet-mást. Jellemző, hogy az ausztriai birodalomba az első iskolai értesítő Magyarországból került. Czime ez volt: „Erstes Programm der k. k. Musterschule in Pest, für das Jahr 1856. Pest. Druck von Ph. Wodianer.“ Ezen értesítéből tudjuk, hogy csupán a pest-budai tankerületben létezett ez idő szerint 100 jól berendezett zsidóiskola. Ezek között tizenhat 4 osztályú főelemi iskola, amelyekben mindössze 6000 gyermek tanult, 200 tanító és 12 tanítónő volt alkalmazva. A mintaiskoláknak sok ellensége támadt. A magyar zsidó néptanítók kissé irigykedve nézték a mintatanítók jobb sorsát; mert ezek nem a hitközség, hanem a kormány szolgálatában álltak, nem a hitközség pénztára, — hanem egyenesen az iskolaalapból nyerék fizetésöket; szóval számtalan oly kedvezményt élveztek, a mely kedvezményekben a felekezet és haza érdekeiért jobban lüángolni tudott egyéb magyar zsidó néptanító nem élvezett soha. A hatvanas években elkeseredett harcz keletkezett a mintaiskolák ellen, a hitközségek, tanítók és a sajtó részéről. A hitközségek részéről azért, mert a mintaiskolák fenntartása roppant módon vette igénybe az iskolaalap jövedelmét s így — zilált anyagi viszonyaik mellett — saját iskoláik fenntartására ök csak csekély segélyt kaphattak, — a tanítók részéről azért, mert többnyire cseh- és morvaországi tanítók élveztek a kényelmes és biztos állás előnyeit, — a sajtó részéről végre azért, mert — mint említők — a mintaiskolák csak az ausztriai törvény szabványaiban gyökereztek. Mindezen okoknál fogva a mintaiskolák be lettek szüntetve, még pedig a magyar és erdélyhoni izr. egyetemes gyűlés határozata folytán.

E gyűlésről bővebben kell megemlékeznünk.

A gyűlésezés iránti hajlam korán fejlődött ki a zsidóságban. Így már 1650. évben tartatott Nagy-Idán egy rabbigyűlés, melyben több mint 300 rabbi vett részt Europa minden tájáról, sőt még Ázsiából is özönlöttek ide százan és százan. Érdekes, hogy a gyűlésben csak azok vehettek részt, kik folyékonyan beszéltek héberül és zsidólétüket igazolni képesek voltak.¹¹⁾ E gyűlés főtárgyát azonban nem tanügy, — hanem a Messiás kérdése képezte.

Tanügyről csak néhány századdal később a paksi és nagy-mihályi rabbigyűlések kezdtek beszélni. Ebben sem volt köszönet; mert mindig hiányzott az egyetértés, a törvényes alap és az önrendelkezés joga. 1863-ban O Felsőégének magyar kormánya hajlandónak mutatkozott a magyarországi zsidóságra magára bizni az iskolai oktatás autonom alapon nyugvó igazgatását. Hogy mily örömmel és lelkesedéssel üdvözöltetett ezen nemes szándék és mindenestre jelentékeny haladás, legjobban bizonyítja azon körülmény, hogy a kath. egyház a zsidó iskolaügyre gyakorolt befolyásáról kész volt lemondani, mert még a jogaira oly féltékeny papság is érezte s úgy volt meggyőződve, hogy a zsidóság autonomiája az államkormányzat tiszta fogalmában gyökerezik.

Az önrendelkezési jog megadatott, — hanem a szabadság eme paládiuma minden üdvös hatása mellett sok vizályt és surlódást is okozott, különösen községek és tanítók között. A sok panasz most is a szolgabírák elé került; mert a községek autonomiája még nem nyert teljes megtestesítést, itt-ott csak elvben létezett. Egészen más viszonyok keletkeztek azonban, midőn 1867. decz. hó 27-én a zsidók polgári és poli-

¹¹⁾ „Allgemeine Zeitung des Judenthums“ 1838. évf. 142. sz. — „Urania“ II. kötet. Vác 1730.

tikai egyenjogúsága törvénybe lett igtatva. E törvény általános ziláltság, mondhatni borzasztó állapotban találta a zsidó hitközségeket országszerte. A hitközségekben a haladás és maradás emberei folytonos czivódásban; surlódás, viszály, perpatvar az egyik oldalon, hanyatló félben levő iskolák a másikon. Itt a község kergette el tanítóját, amott a tanító perelte be községét, emitt pedig az egész iskolát akarták felosztatni; mert a község állítólag nem bírta a terhet.

Ez a sok zür-zavar roppant módon bénítá ugy az anyagi, mint az erkölcsi erőt. A peres ügyeket még mindig keresztények intézték el, mert az idegen beavatkozás nálunk még rituálius kérdéseket illetőleg is csontba avott szokássá vált. Ezek a körülmények érlelték meg a zsidó egyetemes gyűlés eszméjét, mely gyűlés az 1868. decz. hó 20-ára hivatott egybe Magyarország közoktatásügyi minisztere által Ő Felsége a király nevében Budapestre

A jobb sorsra termett s a kormány nemes intencziótól tamasztott gyűlést báró Eötvös József nyitá meg örökemlékezetű beszéddel. Itt teremtették azt a népiskolai szabályzatot, mely, noha nem változtatta szép valóvá a hozzákötött szép reményeket, annyit mégis credményezett, hogy a magyar zsidóiskola virágzása kecsegtető jövőjének tartós alapját lerakta. E szabályzat alkotása körül nagy érdemeket szerzett magának: Dr. Simon József, Dr. Kohut Sándor, Dr. Steinhardt Jakab, Hochmuth Ábrahám, Dr. Zipser Mayer, Dr. Kohn Sámuel, Deutsch Henrik, Dr. Mezei Mór, Leopold Sándor, Tenczer Pál és a fővárosi hitközségnek volt derék titkára, Barnai.

Az alap megvolt; de a továbbépítés majdnem lehetetlenné vált. Az egyetemes gyűlés alkotta szabályzatok ellen, noha azok Ő Felsége a király által 1869. junius hó 15-én jóváhagyattak, orthodox testvéreink kérvényt adtak be a képviselőházhoz, melyre 1870. márczius hó 18-án azt a határozatot hozta a „tisztelt ház“, hogy a szóban álló szabályok senkire sem kötelezők s így egész hatásuk füstbe szállt. Most a kongressusi párt nyújtott be kérvényt, felderítve azon veszélyeket, melyeket e határozat nemcsak a zsidókra, hanem egyáltalán a magyar kulturára és haladásra fognak előidézni. A képviselőház hosszan tárgyalta e kérvényt s 1871. márczius hó 31-én a következő határozatot hozta: „A kérvény kiadatik tanulmányozásul a vallás- és közoktatásügyi miniszternek, a netalán benyújtandó törvényjavaslatnál leendő figyelembevétel végett“. A törvényjavaslat elmaradt, az orthodox zsidók külön szabályzatot alkottak, ez a kormány részéről szintén jóváhagyatott, — hiszen minálunk *vallásszabadság* uralkodik, annyiban, hogy a zsidók vallása szabad, ezt kénye-kedve szerint becsmérelheti kinek épen kedve tartja és privilegiumot nyer minden törekvés, mely e vallás ellen irányul. Lett Magyarországbán különféle zsidóiskola az általános virágzás és könnyebb fenntartás nagy kárára. Az igaz, hogy a haladás a népiskolát tekintve, óriási; de azért még sok az akadály, még sok a panasz, kivált a falusi zugiskolák ellen. Ezek a panaszok nem fognak megszűnni egyhamar; mert a zugiskola ellen csak egy orvosság létezik: *a falusi keresztény iskoláknak jobb karba való helyezése*. Ha ez az iskola oly színvonalra emeltetnék, hogy az a törvény kellékeinek megfelelne és a politikai községnek feladatává tétetnék minden felekezet gyermekét egyenlő szeretettel és gondnal a tudomány áldásában részesíteni: ugy a zugiskolák semmivé törpülve csakhamar enyészetnek indulnának és e panasz megszűnnék. Különben a zsidó iskola napjainkban a legjobbak közé tartozik. Legyen vele tovább is a magyar zsidók Istene!

„Az isteniszteletről“ a zsidó népiskolákban.

Az énektanítás céljáról, a tananyag választásáról és elrendezéséről még manapság is különböznek a nézetek az izr. iskolákat illetően. Sokan a tantárgy tanításánál kizárólag a magyar dalok tanítására szorítkoznak; holott nekünk felekezeti tanítóknak nem volna szabad megfeledkeznünk arról, hogy a felekezeti iskola lényeges előnye, hogy itt minden egyes tantárgy a vallás szellemében tanítatik, tehát az összes népiskolai tantárgyakat mintegy vallásos szellem lengi át. Míg a közös iskolában működő tanító a tantárgyakat a vallásos szellemtől menten tanítja: addig nekünk felekezeti tanítóknak minden lehető alkalmat fel kell használnunk a vallás fogalmainak fejtegetésére és megszilárdítására.

Ezek után lássuk, miképen történjék az énektanítás és ezzel kapcsolatban az isteni tisztelet izr. népiskoláinkban? Miután az énektanításnak célja nem más, mint a gyermekeket az éneklésben annyira kiképezni, hogy a legszokottabb dalokat szabatosan és érzéssel önállóan elénekelhessék, a későbbi életben az énekben és zenében gyönyörűséget találjanak, és mivel az ének a kedélyképzés a legfontosabb eszköze, nem látom be, miért nem lehetne a fennemlített célokat az isteni tiszteletnél használni szokott dalok által elérni?

Ha a gyermek akármely temploméneket a kellő értelemmel és érzéssel énekl el, ugyan oly benyomást gyakorol kedélyére, mint bármely népdal. Ezzel nem akarom azt mondani, hogy a magyar népdalokat izr. iskoláinkban ne tanítsuk, hanem tapasztalástól tudom, hogy tanítóink legnagyobb része, vagy semmi, vagy nagyon kevés súlyt fektet a temploménekekre, eltekintve annak anyagi és alaki céljától. Ha a gyermek a templomének tartalmával megismerkedik, annál maradandóbbak is lesznek az erkölcsi és vallási fogalmak. De ez föltételezi, hogy a tanító maga ismerje és képes legyen a temploménekeket tanítani.

Azért nagyon helyeslendő az, hogy az izr. tanítóképzőben a növendékek nemcsak a műénekekben, hanem a kántorénekekben is kiképeztetnek, sőt a szombati és ünnepi istenisztelet alkalmával maguk a növendékek végzik a szükséges tennivalókat.

Ha a tanító a gyermekeket a temploménekekben fokozatosan kiképezte, nem lesz nehéz számukra külön isteniszteletet rendezni. Ugyanis a tanító az előinnádkozó, ütenyező és hitszónok, a gyermekek pedig a kórust képezik.

Sajnos, de való, hogy a mostani fiatalság vajmi keveset törődik az istenisztelet látogatásával; de ennek mi némi tekintetben végét vehetnek, ha t. i. már gyermekkorában hozzászoktatjuk az isteni tisztelet látogatására.

Nagyon helyesen cselekszik a tanító, ha az istenisztelet alkalmával minden szombaton a hetiszakas tartalmát röviden összefoglalja, vagy valamely ünnepen annak jelentőségét fejtegeti. A tanító ez által tekintélyét emelné.

Ez az én szerény nézetem, Vajha szavaim visszhangra találjanak!
Komárom-Sztpéter.

Liebermann Samu,
néptanító.

Hogyan védekezzünk, ha állásunkban megtámadtatunk?

Bátorkodom itt összefoglalni azon jegyzeteket, melyeket olvasva az „Értesítő“ ez idei 3. számát magamnak feljegyeztem. A tek. szerkesztőség belátására bízom, hogy felvehetők-e a legközelebbi számban vagy nem.

Az első észrevételt tettem mindjárt, mihelyt Schön Bernát kartársunk felvetett kérdését folytatólag tárgyaló „tulkapások“ czimű czikke figyelmemet magára vonta. És én azon hiedelemben vagyok, hogy észrevételemet mint חכם tettem, alapítván ezen, ez egyszer önmagamnak adott czimet a bölcsek az élet által is eléggé igazolt mondására, mely így hangzik אין חכם כבעל נסיון. Szerintem ugyanis „ha valamely kartárs elég szerencsétlen volna oly helyzetbe jutni, hogy hitközsége a nevezett módon akarna tuladni rajta: ugy panaszával“ ne „egyenesen“ a m. miniszteriumhoz“, mert onnan visszaküldetik a közig. bizottsághoz, hanem intézze jól indokolt és szabatosan körülírt panaszát az itt utoljára megnevezett hatósághoz, mint az iskolaszék után első felebbezési forumhoz, mely tanító és iskolafentartó között felmerülő kérdések felett első sorban dönteni illetékes és csak akkor, ha ennek ítéletével nem elégszik meg, forduljon felebbezőleg a legfelsőbb ítélőszék, a közoktatásügyi miniszteriumhoz. Azt az öntapasztalat által igazolt tanácsot is adhatom neki, hogy ha a megye tanfelügyelője keze valamely tekintetből olyannyira kötve van, hogy ez a keresett jogorvoslatot egyáltalán nem közvetítheti, illetőleg nem akarja közvetíteni, akkor nyujtsa be kérvényét közvetlenül a közig. bizottsághoz az al- vagy főispán által. És most még egy szó a Schön B. ur által másik felhozott két esetre, hol t. i. a hitközség illetőleg az iskolaszék gyakorolt volna fegyelmi eljárást a tanító ellen. Hadd közöljem itten tanító-társaim további miheztartása végett azt az örömhirt, miszerint a nm. m. kir. közoktatási miniszter ur reám vonatkozólag m. é. január 30-án 3169. sz. alatt kelt magas rendeletével azt mondotta ki, *hogy az izr. tanító felett az 1876. évi 28. t.-cz. 7. §-a értelmében csak a közig. bizottság gyakorolhat fegyelmi eljárást* Mivel nálam : מעשה שהיה כך היה: 1885-ben ugyanis iskolaszéki elnökünk odautasította tanítótestületünket, hogy azon gyermekeket, kiknek szülei a tandíjat meg nem fizették, küldjük haza az iskolából és be ne engedjük mindaddig, míg szüleik tandíjfizetési kötelezettségeiknek eleget nem tesznek. Én felismerve ezen intézkedés paedagogiai tekintetben szerfelett káros hatását és törvénytelen voltát, nem voltam hajlandó ennek engedelmeskedni, ugy gondolkozván, hogy a szülő hibája miatt a gyermeket büntetni, kizárás által előmeneteleiben megakasztani, az iskolától elidegeníteni és így az iskolát a családdal ellentétbe hozni nem szabad. Midőn én ezeket iskolaszéki elnökömnek elmondottam, ő azal fenyegetett, hogyha nem engedelmeskedem, fizetésemet levonja; elsején nem fog fizetni, hanem szedjem be majd fizetésemet a szüléktől. Én erre azt válaszoltam, hogy az ilyenü intézkedések az ő jogköréhez nem tartoznak. Erre az elnök engemet az iskolaszék elé idéztetett és bepanaszolt mint vele „gorombáskodót“, elhallgatva a fontos okot, a mely engem nem gorombáskodásra, hanem a káros parancs teljesítésének indokolt megtagadására vezetett. És az iskolaszék engemet elnöke elnöklése — vádló és bíró egy személyben — „gorombáskodásért“ dorgálásra ítelt. Én azonban azon meggyőződésben élve, hogy az iskolaszék a tanítóra nézve fegyelmi hatóságot nem képez, az iskolaszéknek ezen illetéktelen és hamis indokra fektetett büntető határozatát, a megyei kir. tanfelügyelő urhoz megfelebbeztem. A kir. tanfelügyelő ur kérvényemet a vallás- és közoktatásügyi miniszterhez terjesztette fel az ügy elbírálása és az illetékesség megállapítása céljából. A válasz a fentjelzett rendelet volt. A dolog azonban e kimenetellel nem fejeztetett be, volt neki még folytatása egy újabb javított kiadásban megjelent boszu és önkénykedés aktusában. Utóbbi eset közlésével azonban ezuttal, mivel nem járta még le egészen a törvényes utakat, tartózkodom és csak Schön Bernát ur által felsorolt esetekkel analogiául hoztam fel az említett miheztartás végett.

A tanítói állás ilyképen sok oldalról veszélyeztetve lévén, teljesen

osztozom Deutsch Samu kartársunk abbeli nézetében, hogy az országos zsidó tanítóegyesület hivatásbeli kötelességének ismerje első sorban egy rendkívüli közgyűlést egybehívni illetőleg a fenyegető veszéllyel szemben állást foglalni, szóval valamit — **tenni** és csak másodsorban iparkodják a hitközségekkel jó viszonyban állani, mert úgy hiszem ebben mindnyájan egy nézeten vagyunk, hogy egyesületünk nem a községéért, hanem a tanítókért van és csak azoknak képviselésében lelheti fel létjogosultságát.

Margarethen Izráel, igazgató-tanító.

Ismét egy áldozat.

Megvallom, hogy nehezemre esik ez ügyben tollat ragadni; mert részint Reiser László igen tisztelt pártoló tagunk azon véleményéhez csatolva, hogy ily megszegyenítő eseteket a zsidó évkönyvekből kitörölni kellene, részint azon nyomás okból, hogy az illető kartársnak a nyilvánosság által további pályáján árthatunk, a hallgatásnak kellene előnyt adnunk. Szerencsére, azonban azon kartárs, a kiről most szólni akarok, azon tanítók közé tartozik, a ki az iskolában és a társadalomban egészen megállhatja helyét; ismerem, hogy tetőtől talpig tanító és tapasztalt ember. Nem fojthatjuk tehát el fájdalmunkat és nem hallgathatunk addig, míg ismét egy lépésre elhatározzuk magunkat, mely hivatva lesz gyökeresen meggyógyítani a felmerülő szegyenletes eseteket. No, de szóljunk a tárgyhoz.

Czece, Fehérmegye egyik 40—50 tagból álló orth. izr. hitközsége vagy kilencz év előtt egy tanítót választott, aki 8, mondó nyolcz egymásutáni éven a hitközség és a hatóságnak legnagyobb megalégedésére tanítóskodott; a kilencedik évben a tanító és az iskolaügy ellen oly orth. áramlat támadt, hogy a tanító az iskolából kizáratott és helyébe egy nem nyilvánossággal ellátott tanító ideiglenesen az iskolába lebbeztetett; a rendes tanítónak pedig kiadatott a — Laufpass.

Hogy az illető tanító a tanfelügyelőségénél a kellő lépéseket megtette és hogy az ügy, mely a közigazgatási bizottságnál folyamatban van, az igazság kedvező fokán áll, azt említenem sem kell; de hogy mire képesek orth. hitfeleink, ha a tanítótól megszabadulni akarnak, azt el kell mondanunk. Ők ugyanis a nagyméltóságú közoktatásügyi miniszterhez oly értelmű folyamodást nyújtottak be, mely szerint a tanító ügye az orth. közvetítő-bizottság kezébe tétessék, hogy ott kényök-kedvök szerint bánhassanak el a tanítóval. Hogy ezen kérelemnek mi az eredménye, azt titkos lepel borítja; elég, ha annyit tudunk, hogy a hitközség már előre zsolozsmákat zengedez azon biztos tudatban, hogy ügye a tanítóval szemben jó lábon áll, mert a mindenható közvetítő-bizottság hivat soha cserben nem hagyja. No, hát ez egészen új eszme, mely további kellemetlenségeknek szolgálhat okul; mert, valljuk be őszintén, az orth. testvéreknek az iskola csak amolyan rátukmált valami, melynek alkalmát csak lesvelesik, hogy szerencsés utat mondhassanak tanítónak és iskolának. Nem lehet tehát ezen esetben szemet hunynunk és nem szabad a dolgot csak oly simitólag elnéznünk.

Részemről tehát azt indítványozom, hogy a központi választmány nézzen utána a dolognak, hogy mennyiben való ezen az iskola ellen elkövetett merénylet és ha valónak bizonyul, meg kell azon erélyes lépéseket tenni, melyek által meg legyen akadályozva az ily eset ismétlése; mert így bármely orth. község, ha tanítóján túl akar tenni, a közvetítő-bizottsághoz fordul, a hol a tanító biztosan a rövidebbet fogja húzni.

De ha már annyira bele merültünk a tárgyba, el kell mondanunk a kérdésben levő tanítói felmondásnak valódi okát is.

A nyolcz évig működő tanító nemcsak hitközségében, a hol sok üdvös intézményt létesített, volt persona grata, hanem a keresztény lakoságnál is. Hát alkotmányos korszakunk szelleménél fogva egy városi jegyzőválasztás alkalmával a zsidó tanító a keresztény lakosok által bizalmi férfinak választatott; a tanító persze ezen szép bizalmat vissza nem utasíthatta s így a zsidó orvos s még néhány érdektárs boszantására alkotmányos jogát gyakorolta is. Ez volt a rugója annak a szomorú eseménynek, hogy a hitközség az orvos unszolására az iskolát feloszlattnak nyilvánította. Látna azonban, hogy ez nem megy, vallástalansággal vádolták a tanítót, a mit fogadott tanukkal bemutatni akartak a közigazgatási hatóság előtt, de a mi — hála az ottani szolgabírótság igazságszeretetének és tapintatosságának — nem sikerülhetett. Most már azon merész eszközöz folyamodtak, hogy vallási dolgok — legyenek azok bár tanítóval szemben — az egyedüli üdvözítő közvetítő-bizottsághoz tartoznak. Ne neked tanító, vigyázz, hogy jegyzőválasztásba ne menj, nehogy apostatnak bélyegezzenek s hogy állomásod, mely mindennapi kenyeredet szűken megadja, koczkára ne tétessék.

Mielőtt ezen soraimat bezárnám, szabad legyen még egy szót koczkáztatnom a tanító becsületsértési ügyben. Mondja meg valaki, ki compensálja a tanítót, ha már ügye egészen meg van nyerve, a megsértésért, a meggyalázásért, a melyet szenvedett? Ki azért a felelős, ha egy becsületes családapának az egész jövőjét koczkára tettük, ha ugyszóván pályájának fonalát elvágtuk?

Mindezeknél fogva gondolkoznunk kell a tárgy fölött, hogy melyek legyenek azon eszközök, hogy végre-valahára a tanító azon helyzetbe jusson, hogy amugy is tövises pályájára léleknyugalommal haladhasson, hogy ne lehessen többé alkalmunk ily szégyenletes adatokat jegyezgetni.

Laufer Lajos.

Az izr. anyakönyvvezetők kérdéséhez.

Deutsch Samu szegedi kartárs ur f. évi márczius havi Értesítőben megjelent cikke „Zsidó iskola-e vagy anyakönyvi vezető“ arra ösztönzött, hogy nézeteit csekély tehetségem szerint én is támogassam.

Én t. i. D. S. ur aggodalmait minden tekintetben osztom s meg vagyok győződve, hogy ha a csongrádi hitközségnek minden akadály nélkül sikerülni fog iskoláját feloszlatni — azon kifogással, hogy miután az anyakönyv-vezetői állomást, a törvény által szorítva betölteniök kell, kényszerítve vannak tanítóit elbocsájtani, mivel az anélkül is a reájuk igen érzékenyen súlyosodó kultuszadót nem bírják, akkor más községek is — melyeknek neveit még most elhallgatom — felekezeti iskolájukat a papi állás szervezésének áldozatul hozzák, hogy 1—2 hónapban egyszer — vagy alkalom adtával temetés vagy esketésnél magyar hitszónokkal tündökölhessenek.

Aggodalmamat növeli még azon körülmény is, hogy minden községben — hol ilyen anyakönyvvezetői állás betöltendő — van más felekezeti vagy községi iskola, hol zsidó gyermek — még ha nem is szívesen — de mégis felvétetik, tehát nem marad oktatás nélkül. De mi lesz akkor a zsidó vallásból? Hol nyer a zsidó gyermek vallásából oktatást? Ki csepegteti a gyöngye gyermek kedélyébe azon a vallás iránti szeretetet és vonzalmat, mely őseit évezredekken át nyomor, kín, üldözés és máglyán keresztül idáig vezette és vezérelte? Talán az uj, a szeminariumból kikerült papocskák? !*)

*) Hogy tetszene cikkirónak, ha valamely polemizáló pap így kérdezne: Talán valamely a képezdéből kikerülő tanítócska? Szerkesztőség.

Hogy ezen urak — tisztelet a kivételeknek — a vallás- és erkölcs-
oktatás terén mit mivelnek, azt látjuk levezethetjük azon oktatásból,
melyet a középiskolai tanulóknak nyújtanak. Valóban az ember kétségbe
esik, ha látja, hogy azt a keveset, amit a népiskolai tanuló a népiskolá-
ban tanult, — keveset mondok, mert a 6—10 éves gyermektől ki
anélkül is világi tárgyakkal van megterhelve, sokat nem lehet kívánni, —
majd nem mindent elfelejtenek.

Szerkesztő ur megjegyzése, hogy „Az intéző körök nem gondol-
hattak arra sat.“ engem meg nem nyugtathat, mert ismerve az ember
gyarlóságait, nagyon is gondolhatta, hogy találkoznak hitközségek,
melyek részint azért, mert a teher súlyát nem bírják; részint azért, mert
talán a tanító nem elég bálványimádó Vorsteher ur előtt, nem elegendő-
képpen hajtja meg magát, mint a b. . . i is, és a tanítónak az utifüvet
minden áron talpára akarja kötni; részint pedig azért, hogy hiúságának
a magyar szónok által, elég legyen téve, a zsidó népiskolát feloszlatják,
és a szegény tanítót szélnek bocsátják.

Fel tehát, most még ideje van a dolgot orvosolni, — szerintem kár
volna azért épen soronkívüli közgyűlést egybe hozni, hanem az Orsz.
magy. izr. tanító egyesület központi választmánya tegyen lépéseket a zsidó
iskola létkérdése ügyében, továbbá a tanítók érdekében, folyamodjék a
vallás és közoktatási Miniszter ur ö Excellentiájához, hogy az anyakönyv
vezetését illető törvény oda módosítsa, miszerint a tanítói oklevél is ké-
pesítsen az anyakönyv vezetésére, akkor eleje lesz véve annak az ürügy-
nek, hogy az iskolát oly könnyen feloszlatassák, eleje lesz véve annak,
hogy tanítók, kik 8—10 évig ugyanazon helyen működtek, áruba bocsáj-
tassanak, eleje lesz véve annak is, hogy tanító kénytelen legyen koldulni.

Hogy minden okleveles tanító inkább képes az anyakönyv veze-
tésére, mint sok Morehczedek, vagy hatarah-val bíró sakter azt monda-
nom sem kell, hogy pedig hiven fog eljárni a megbízásban arra elég
biztosíték a tanítói hitvallás, mely nagy pontosságot és lelkiismeretet
követel.

Kecskemét.

Szántó Illés.

Szerkesztői megjegyzés. Az anyakönyvvezetés sem vallá-
sos, sem iskolai kérdés, sem az egyikkel sem a másikkal össze nem függ.
Az anyakönyv-vezetés tiszta politikai ténykedés, akár a rendőri, vagy
közegészségi ügy. De miután már minálunk úgy van, hogy az állam e
fontos ügyet a papokra bizza, az egyenlőség kedvéért a zsidóknak is
kell, hogy azon legyenek, hogy a zsidó papok vezessék a zsidó anya-
könyveket. A legújabb miniszteri rendeletnek, mely az országot 300 és
egy néhány zsidó anyakönyvi kerületre osztja és követeli, hogy csak
papi kvalifikációval bíró egyének bizassanak meg az anyakönyvek veze-
tésével, fontos jelentősége van keresztülvitelében. Tudjuk, hogy a felső-
magyarországi megyékben, Zemplén, Sáros, Bereg, Máramarosban és más-
hol, hol nagy előszeretettel oly tudósokat szoktak papoknak választani,
kik írni olvasni nem tudnak. Ennek akartak és akarnak az intéző
körök elejét venni és ha a szóban levő miniszteri rendelet ezt eléri, ak-
kor nagy lépést tettünk előre a kulturában.

I R O D A L O M.

A nő a talmudban.

Irta Seltmann Lajos hódmező-vásárhelyi zsidópap. Ára 1.20. A befolyó összeg az erdélyi közmívelődési egyesületnek adatik. 1887. Kiadja és nyomatta Kanitzer G., H.-M.-Vásárhely.

Nem mindennapi munka:

Csinos irály, zamatos magyarság, izlés, tapintat egyaránt érvénye-

sül a zsidó ókor asszonyi szellemének és jellemének, a zsidó gondolkodásmód és zsidó erkölcsök méltánylásában.

A ki a munkát behatóan tanulmányozza és ama száz és száz velős mondatot, közmondást, szójárást és elbeszélést, melylyel az füszerelve van, figyelmére méltatja, az valóban úgy jár, mint mi, kik nem tudtuk, vajjon a derék szerző bő tudományát és tapintatát, avagy ama 2208 lángelméjü tudós különböző századok alatt megalkotott óriási művét csodáljuk, mely sokat gáncsolt, de kevesek által megértett remekmű bámulatra ragadhatja a modern világot. A századok folyama alatt sokat haladt az emberiség és az eszmék világában nincs is megállapodás; de még évszázadok mulva sem emelkedünk majd ama fényes polczra, melyen a családi élet szentsége, a tiszta erkölcsök, az asszony becse, működésének fontossága, gyengéd, tisztelt, becsült szeretetteljes bánásmód fénysugarai tekintetében a zsidók már az ókorban állottak.

Hölgyeink félre dobhatnák egy időre legalább az „érdekfeszítő regényeket“, hogy a szóban álló szép munkából üdülést és tanulságot vonhassanak. Próbálják meg, nem fognak unatkozni mellette, minek bizonyosságául ime ide iktatunk egy kis elbeszélést, melynél szebbet se Jókai, se Gyulai, se Vadnay, se Ábrányi nem teremthet. A Sanhedrinből a következőket beszéli el a derék szerző: Hanna varázserejü, ragyogó szépség volt, földiszítve a legritkább asszonyi erényekkel és bájakkal, egy szegény emberrel kötött házassági frigyét. A gazdag és tekintélyes Náthán annyira beleszeretett, hogy megbetegedett miatta, az orvosok pedig kinyilatkoztatták, hogy, ha szerelni epedését le nem csillapíthatja, menthetetlenül meg kell halnia. Megkérdezték a rabikat, vajjon nem volna-e megengedhető, hogy legalább elmenjen azo a asszony Náthánhoz s nyájas tekintetével s kedves hangjával szíve sóvárgását csillapítsa.

De azok azt felelték, hogy inkább haljon meg ő, semhogy a házasság tisztaságát a megszenteltetésnek legcsekélyebb árnyéka is érhesse.

Eközben Hanna férje mindig mélyebben sülyedt a szegénységbe és adósságba úgy, hogy végre egy napon irgalom nélkül az adósok tömlöczébe vetették. Faradhatatlan szorgalommal dolgozott a hü feleség éjjelnappal, hogy megtakargatott filléreivel kielégíthesse a szivtelen hitelezőit, férjét pedig kiszabadíthassa. De ennek igen nyomasztó volt a fogság s türelme már fogyatékán lévén, egy nap magához hívatta feleségét s arra kérte, hogy menjen el a gazdag Náthánhoz s kérjen tőle kölcsönt, melylyel adósságait kifizethesse. „Istenem, én édes Istenem! Hát még nem telt meg egészen nyomoruságom keserü pohara? kiáltá fel fájdalmasan Hanna, hogyan kívánhatod azt tőlem, mikor magad is tudod, hogy irántam bünös szerelmi lángot táplál szívében? Hogyan szolgáltsam át neki magamat védtelenül? Hogyan tehessem kí irántad való hűségemet azon veszélynek, hogy megrendüljön? Ime én minden képzelhető áldozatra kész vagyok, hogy szabadságodat megválthassam, de Náthánhoz soha semmi szin alatt sem megyek.“ Kétségbeesve fut férje köréből s ismét haladéktalanul munkájához lát. Kevés idő mulva ismét fölkereste férjét. Ez sötétkomoran fogadja és bosszusan így szól hozzá: „Tudom én, miben töröd a fejed? Azt akarod, hogy itt fogságomban elveszek s úgy azután te a gazdag Náthán felesége lehess.“ Ez mennyköcsapás volt a boldogtalan asszonyra. Ajultan rogyott össze és magánkívüli állapotban vitték el szállására. Mikor ismét magához tért, mély gondolatokba merült s végre egy szilárd elhatározást értelt meg lelkében. Fölkerekedett s utra kelt a gazdag Náthán lakása felé. A szolgák, akik urukat értesítették Hanna jöttéről, nagy ajándékokat kaptak s Náthán gyönyörbe uszva s kéjtől reszketve, látja a szép asszonyt szobájába lépni. A szemérmes erényes-

ség hangján tolmácsolja Hanna férjének helyzetét és kölcsönösséget kér a gazdagtól, aki azt azonnal meg is adta.

De amint távozni akar az asszony, Náthán lábaihoz veti magát s megrohanja a legforróbb szerelmi ömlengésekkel. Hanna nyugodtan hallgatta ki s amint néhány pillanatra elhallgatott, így szólt hozzá: „Náthán én egészen hatalmadban vagyok, föltétlenül bizva nemeslelkűségemben mertem ezen lépést kockáztatni s becsületedet kezedbe tenni le. Csakugyan oly nemtelen tudnál te lenni, hogy kétségbeejtő helyzetemet kiszákmányold? Lásd, a szenvedélyek mánora elpárolog, a gyönyör csak pillanatokig tart; de a bánat egész életedre szivedbe mélyezi fulánkját, a lelkiismeret mardosása szüntelen gyötörni fog, engem pedig szintén egész életedre boldogtalanná teszsz.” Még továbbá is folytatta ily irányban kérő beszédét; de hiába. Szörnyű harcot vívott Náthán szenvedélyeinek viharával, nyögve törteldelte kezeit a kéjszomjas láz égető hevében és végre mégis erőt vett érzékiségén az erény eszméje, melyet megszemélyesítve látott maga előtt a szép asszonyban, könnyzárpor tört ki szeméből s fölkiáltott: „Hanna, te győztél, menj haza békével.”

Még tovább is foly a szép elbeszélés, mely ugyan beillenék Kiss Józsink balladái közé, de mi kifogytunk a téből s így nem tehetünk egyebet, mint, hogy a gyönyörű munkát a legmelegebben ajánljuk kar társaink, de különösen t. hölgyeink becses figyelmébe. *Schön Bernát.*

תפלת ישראל.

Izrael könyörgései. Magyarra fordította Deutsch Henrik. Ötödik kiadás. Budapest 1887, Kiadja Löwi M. E. fia, könyvkereskedő.

Régi vendég új alakban. Összehasonlítottuk Deutsch ur imakönyvének ötödik kiadását az első és másodikkal, és jó lélekkel mondhatjuk, hogy a derék szerző lépést tartott a haladással. Az imák nincsenek oly matematikai pontossággal, mint a biblia szószerint fordítva, de azért a héber szöveg hiven tükröződik vissza s itt-ott mint magyarság, mint csín és ügyesség, mondanók művészi kivitel tekintetében a legmagasabb színvonalra emelkedik. Az imakönyv mellé szerző népiskolák számára egy kis szótárt is irt, melyben a népiskola minden osztályának tananyaga fel van karolva. *Schön Bernát.*

EGYLETI ÉLET.

Meghívó. Az „országos magyar izr. tanítóegyesület” nyitrai köré folyó évi április hó 11-én (a pészáchfélünnepek második napján, Nyitrán fogja első rendes közgyűlését tartani, melyre ugy az orsz. egyesület tagjai, valamint a tanügybarátok teljes tisztelettel meghívotnak.

Tárgysorozat. 1. Értekezés: A bibliaoktatás és héber nyelvtan az izr. elemi iskolában. 2. Eszmecsere: Az oktatás nevelőhatása az izr. elemi iskolában. 3. Mintatanítás a bibliából magyar nyelven és ennek bírálása. 4. Indítványok. Jegyzetek: 1. A tárgysorozat egyes pontjainak előadói lesznek. 2. Indítványok írásban Erber Lipót nyitrai tanítóhoz április hó 10-ig nyújtandók be, ki örömet nyujt felvilágosítást a hozzá intézett kérdésekre egyesületi ügyekben. 3. Azon t. tagtársak, kik vidékről érkezvén, Nyitrán szándékoznak éjjelezni, sziveskedjenek azt Erber Lipót tanítónak Nyitrán bejelenteni. aki gondoskodni fog olcsó és alkalmas szállásról.

Nyitrán, 1887. évi márczius hóban.

Erber Lipót, i. jegyző.

Neufeld Gusztáv, elnök.

Az orsz. izr. tanító-egyesület bács-bodroghmegyei fiók-egylete f. évi április hó 11-én Szabadkán tartja közgyűlését. Targysorozat: 1. Elnöki megnyitó beszéd. 2. Az alapszabályok végleges megállapítása. 3. A talmud

paedagogiája: előadó: Stricker Simon ur. 4. Az orsz. izr. tanítóegyesület;
előadó: Lévai Izor ur. 5. Netaláni indítványok.

Február hóban fizettek tagdíjat:

Apfel Albert, Galgócz	1 frt	Kondor József, N.-Kanizsa	2 frt
Altmann Mór, N.-Kanizsa	2 „	Leitner Samu, Homonna	2
Bun Samu, N.-Kanizsa	2 „	Reményi Aladár, Rác-Almás	2 „
Bräuer Samu, Léva	2 „	Schlesinger Lipót, Makó	2* „
Deutelbaum Lipót, Simony	2 „	Schön Armin, Galgócz	1 „
Eichenbaum Ignác, Gyala	2 „	Scheer Bernát, Baja	4
Friedmann Miksa, M. Soók- Szellöcze	1 „	Schwartz Ignác, Nyitra	2
Goldmann Lipót, Szerencs	1 „	Schwarz Károly, Barcs	2
Guttman Ábrahám, Galgócz	1	Stern Ármin, Ó-Lieszka	1 „
Grünbaum Sarolta k. a., N.-Kanizsa	2 „	Szontág Jenő, Szolnok	4 „
Kellert Lajos, N.-Kanizsa	2 „	Weisz Pinkász, Kun-Halás	2 „
Kemény Mór, N.-Kanizsa	2 „	Wolf Adolf, Szill	2 „
		Weisz Gerzson, Makó	4 „
		Összesen	50 frt

Márczius hóban fizettek tagdíjat:

Pártoló tagok:		Dr. Málnai Mihály, Budapest	4 frt
Kohn Arnold, Budapest	5 frt	Nuszbaum József, Kapos	2
Rendes tagok:		Oblatt Mór, Budapest	4
Altmann J., Holics	2 frt	Offenberger S., Mocsnok	2
Braun Farkas, Holics	2	Somogyi Ign., Vágbesztercze	2
Endrei Árpád, Vágújhely	2	Schnitz Bernát, Holics	2
Fischer Mór, H.-Nádudvar	1	Szirmai József, Vágújhely	2
Flesch Miksa, Budapest	2	Schindler Lipót, Pozsony	3
Földesi Joachim, Budapest	4	Steiner Dávid, Babocsa	1
Grosz Gusztáv, B.-Szt.-Tamás	2	Szalai Dávid, Budapest . . .	3
Goldberg Maier, Budapest	2	Schichtanz Ármin, Budapest	2
Handler Henrik, Kis-Körös	1	Stern Ábrahám, Budapest	2
Haas Mór, Péczel	1	Schön József, Budapest	2
Klein Lipót, Vágújhely	2	Teschner Sándor, Ugyics	2
Kulka Dávid, Pelyvás	1	Tauber Náthán, Vágújhely	2
Lichtenfeld Jak., Ab.-Szántó	3	Vöröss Simon, Vágújhely	2
Maislis Ferencz, Budapest	2 „	Zuckermann Frigy., Homonna	2 „
		Összesen	70 frt

Budapest, 1887. márczius 30-án.

Ózer Zsigmond, egyesületi pénztárnok.

VEGYESEK.

— **Hymen.** *Weisz Gábor*, czeglédi igazgatótanító úr a purimi ünnepek alatt eljegyezte *Scheiber Irma* kisasszonyt Sz.-Fehérvárról és *Ransburg Adolf* ugyancsak czeglédi tanító úr márczius hó 19-én tartá kézfogóját *Weisz Veronka* kisasszonnyal, *Weisz Gábor* czeglédi igazgatótanító nővérével. Tartós és zavartalan boldogságot kívánunk egyesületünk ezen két derék tagjának és bájos aráiknak!

— **Györi Adoif**, a pesti izr. hitközségnél alkalmazott hitoktató és egyesületünk rendes tagja márczius 20-án oltárhoz vezette *Ehrenwald Irma* kisasszonyt, a helybeli *Ehrenwald Henrik* épületfa-kereskedőnek szeretetreméltó leányát. Áldás e szép frigyre.

— **Schönbrunn Márk** kartársunk Miskolczon márczius 29-én oltárhoz vezette *Schönbrunn Johanna* kisasszonyt. Üdvözljük e fiatal házaspárt is a legbensőbbben.

*) Jegyzet. Mult számban tévedésből 4 helyett 2 frt lett nyugtázva.

Schlesinger Ignác nyomdája, Budapest rostély-utca (Károlykaszárnya) 3. sz.